

73 . Capidava | Comuna: Topalu | Județ: Constanța | Punct: CAPIDAVA 2015 - PROIECT DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ | Anul: 2015

Anul: 2015

Cod RAN: 63063.01,63063.07

Perioade: Perioadă neprecizată

Epoci: Perioadă neprecizată

Tipuri sit: amenajare/construcție

Categorii sit: Apărare (construcții defensive)

Autori: Ioan Carol Opriș

Instituții: Universitatea București, Facultatea de Istorie

Raport

CAPIDAVA 2015 - PROIECT DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ

în vederea restaurării, consolidării, protecției, conservării și punerii în valoare a sitului arheologic Cetatea Capidava

Consiliul Județean Constanța este câștigătorul și totodată beneficiarul unui proiect de restaurare cu fonduri ale UE intitulat Restaurarea, consolidarea, protecția, conservarea și punerea în valoare a sitului arheologic cetatea Capidava. Proiectul aparține Programului Operațional Regional 2007-2013, Axa prioritară 5, Domeniul major de intervenție 5.1.

Proiectul este unul de mare complexitate, cu implicații multiple și pe termen lung, în afara celei strict financiare (de cca 74 milioane lei), antrenând considerente/responsabilități de ordin științific și cultural, turistic și, mai presus de orice, de acțiune responsabilă/o intervenție de anvergură asupra unui monument de valoare excepțională pentru frontiera romană și bizantină a Dunării de Jos.

Proiectul respectiv primise aviz favorabil din partea Ministerului Culturii și Patrimoniului Național în faza DTAC + DE nr. 217/ 06.11.2012, sub condiția ca "toate lucrările de intervenție structurală vor fi executate după realizarea sondajelor arheologice de control; lucrările de intervenție din perimetrul cetății: degajările, implantările de drumuri de acces și trasee de vizitare, implementarea construcțiilor noi și organizarea de șantier vor fi executate sub supraveghere arheologică permanentă".

Termenul de execuție finală a fost 31 dec. 2015, deși perioada de implementare a proiectului a fost inițial de 24, iar apoi redusă la 19 luni, din motive legate de proceduri de licitație și contestații aferente. Proiectantul este firma SC Abral ArtProduct SRL, coordonată de către arh. Aurel Ioan Botez, având ca arhitect în teren pe arh. Anișoara Sion. Aceeași firmă a obținut și asistența tehnică de specialitate în teren, iar dna Anișoara Sion este și arhitectul sitului, cu care s-a lucrat în repetate rânduri în ultimele decenii. Constructorul care a lucrat la punerea în operă a proiectului este SC Mara Construct SRL (administrator: ing. Constantin Dima).

Față de avizul MC amintit, obținut în urma unei alte avizări prealabile în cadrul CNMI (la care nu am fost invitat, notificat, consultat în vreun fel) am exprimat următoarele obiecții, într-un memoriu trimis Ministrului Culturii la 25 februarie 2015:

- Cetatea Capidava este sit categoria A și figurează în RAN cu codul 63063.1, iar extra muros - termele romane și zona de necropolă unde urmează să fie instalată, conform proiectului, construcția punctului de primire și să fie amenajat drumul de acces și parcare, figurează în RAN cu codul 63063.7. Cele două sunt apărute legal prin înscrierea în Lista Monumentelor Istorice, sub codul CT-I-m-A-02600.01, respectiv CT-I-s-A-02603.

- Avizul 271/06.11.2012 este incomplet și necesită în consecință clarificări suplimentare din partea MC

și a Comisiei Naționale de Arheologie. Această situație pornește de la OG 43/ 2000, capitolul I, art. 2, aliniatul 1, litera e, care reglementează asemenea intervenții în cadrul siturilor arheologice, sub forma cercetării arheologice preventive prealabile. Precizările asupra obligativității cercetării arheologice preventive și a supravegherii în cazul șantierelor de restaurare sunt reluate în clar și la cap. II, art. 5, alin. 6 din aceeași OUG.

Ca atare, din poziția de coordonator științific al sitului, investit de Comisia Națională de Arheologie și de Ministerul Culturii, am cerut un punct de vedere Comisiei Naționale de Arheologie în data de 27 februarie 2015. La fel, m-am adresat beneficiarului (CJ Constanța), rugându-l să mă pună în posesia documentației tehnice referitoare la proiect (pe care am primit-o abia în martie 2015). Această documentație era necesară pentru întocmirea oricărui proiect de cercetare arheologică preventivă în situl de la Capidava, în spațiul intra și extra muros. Ea ar fi trebuit să cuprindă, ca nevoie tehnică imediată planul detaliat al amplasamentelor și intervențiilor în sit, cu coordonate STEREO 70 și suprafețe, pentru organizarea de șantier, calea de acces și parcare, punct de informare turistică extra muros și a tuturor lucrărilor / intervențiilor arhitecturale și structurale în cetate (incinte, construcții civile din interior sau exterior, circulații pietonale). Acestea de mai sus ar fi trebuit să fie însoțite de descrierea sistematică a acestor intervenții pentru fiecare punct în parte, însoțită de coordonate, suprafețe, adâncimi. Toate cele menționate mai sus nu îmi fuseseră în prealabil comunicate.

După primirea Memoriului tehnic am redactat în termenii legii un proiect de cercetare arheologică preventivă și l-am supus avizării Comisiei Naționale de Arheologie. Pe baza acestora, am primit autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 62/30.03.2015. Cu obligativitatea legală a cercetării arheologice preventive au fost de acord și reprezentanții CJ Constanța, participanți la o ședință a tuturor celor interesați la Ministerul Culturii, în data de 2 aprilie 2015.

Ca urmare, cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat pentru început extra muros, în zona în care urma să fie amplasat centrul de informare turistică, respectiv căile de acces de lângă DJ 223. Concomitent s-a pus problema rezolvării cu celeritate a problemei atribuirii asistenței tehnice pentru proiect, o componentă esențială și de natură a urmări respectarea tehnică a calității restaurării, la momentul în care aceasta urma să înceapă în cetate. Ea a fost rezolvată legal de către cei abilitați abia în luna iulie a aceluiași an, iar până atunci am solicitat direct proiectantului să asume din oficiu această sarcină.

Investigația arheologică cu caracter preventiv a cuprins un număr de 11 puncte distincte la Capidava în 2015. Ea a debutat extra muros, iar justetea demersului nostru de a solicita autorizația de cercetare preventivă reiese din rezultatele spectaculoase obținute aici între lunile aprilie și noiembrie (17.04 – 12.11.2015): pe o suprafață de cca. 1800 mp au fost identificate un număr de 375 de complexe arheologice, reprezentând 186 de morminte de înhumăție, 133 de gropi de diferite forme și funcțiuni, 28 de fragmente de ziduri realizate din piatră legate cu pământ, 5 structuri de locuire, 2 structuri de combustie, 7 vetre exterioare și 11 șanțuri folosite pentru drenaj.

În ceea ce privește cetatea și spațiul intramuran, alte nouă cercetări arheologice distincte, punctuale, au fost distribuite succesiv, în funcție de nevoile comunicate de către constructor și arhitecți: curtinele A și B (22.05 – 30.07.2015), cortina C (25.07 – 15.09.2015) și biserica paleocreștină (03.07 – 20.09.2015), curățarea cortinei medio-bizantine (15-30 iulie 2015), turnul nr. 9 – obiectivul cx 05 (03 – 31.07.2015), turnul de poartă nr. 7 (13.08 – 05.09.2015), turnul belvedere (27.07 – 14.08.2015), cortina G intra muros (11.08 – 04.10.2015), turnul nr. 8 și cortinele I-J (21.09 – 26.10.2015). Celor de mai sus li se adaugă portul cetății, cercetat între 01.08 – 09.10.2015. Suprafața totală însumată a acestor nouă puncte este de 1332 mp. Rapoartele aferente acestor cercetări urmează infra.

Colectivul a fost format din conf.dr. Ioan Carol Opreș (Univ. din București, coordonator științific al sitului), prof.dr. Zeno Karl Pinter (Univ. Lucian Blaga, Sibiu), dr. Claudia Urduzia (Muzeul Brukenthal, Sibiu), dr. Irina Achim (Institutul de Arheologie Vasile Pârvan, Academia Română), dr. Cătălin Dobrinescu (MINAC), Tiberiu Potârniche (MINAC), Vitalie Bodolică (MINAC), Marius Lascu (MINAC), dr. Radu Petcu (MINAC), dr. Alexandru Rațiu (MNIR), drd. Mihai Duca (Univ. din București), Radu Bălănescu (MNIR), cărora li s-au adăugat masteranzi și studenți: Ingrid Linda Levei, Elisabeta Toader, masteranzi ai Universității "Lucian Blaga" Sibiu, Cătălin Sîrbu masterand la Universitatea din București. Analiza

antropologică și de bio-arheologie pentru descoperirile din necropolă este asigurată de dr. Beatrice Kelemen și drd. Claudia Radu (Universitatea "Babeș-Bolyai"/ Institutul de Cercetări Interdisciplinare în Bio-Nano-Științe/Centrul de Biologie Moleculară). Pentru documentarea aeriană cu ajutorul dronului am beneficiat la început de sprijinul dr. Dan Ștefan și apoi a ing. Daniel Costea, care ne-a furnizat fotografiile de înaltă rezoluție și filmare 4K, cu posibilitatea de modelare 3D.

Pe lângă problemele semnalate mai sus, întâmpinate anterior începerii propriu-zise a lucrărilor arheologice, acest proiect – cea mai mare intervenție pe un monument antic dobrogean după 1977 – a mai cunoscut și alte obstacole, care ar fi fost mult mai ușor de prevenit sau de depășit cu o comunicare deschisă a solicitărilor din partea proiectantului către arheologii care cunosc problematica sitului.

Spre pildă, cu doar două luni înaintea începerii restaurării pe curtilele A și B ni s-a solicitat practicarea unui șanț de 80 cm lățime și 50 cm adâncime în lungul zidului de incintă, pe fața sa interioară, adică în plin context arheologic! Nevoia de asistență arheologică specializată era una minimă, proiectantul considerând că această intervenție este suficientă pentru amplasarea schelei utilizate la ridicarea ulterioară a incintei. S-a ajuns în final la o săpătură în casete de 5 x 5 m, conform carouajului alfanumeric existent la Capidava pentru simplul fapt că metodologic și legal, respectând prevederile OG 43/2000, solicitarea proiectantului era inadmisibilă. Astfel de situații ar fi trebuit prevenite și luate în calcul anterior punerii în operă a proiectului.

Proiectantul prevăzuse pentru partea de arheologie sume și cantități (cubaje), după un calcul în care arheologii în grija cărora se află situl, deopotrivă cu administratorul său, MINAC, nu fuseseră implicați în vreun fel. Obiecția de fond este că cercetarea arheologică nu se poate raporta la cubaje într-un sit de categorie A (cum este Capidava), cel mult la suprafețe, dar numai după ce sunt comunicate în clar intențiile și operațiunile cuprinse în proiect.

Același lucru se poate spune referitor la modul în care proiectantul a ales să trateze zidul medio-bizantin de pe curtilele C-D și E ale cetății, propunând demontare, turnarea unui planșeu de beton și recompunerea zidului mai apoi. Am solicitat și am obținut conservare in situ pentru acest obiectiv (vezi raportul aferent și motivația, infra).

Din lipsa timpului pentru finalizarea lucrărilor și a solicitărilor constructorului și proiectantului venind abia în cursul lunii octombrie 2015, am ales ca zona termelor militare ale castrului inițial să nu mai fie atacată/supusă cercetării. Pentru aceasta din urmă proiectul nostru de cercetare preventivă propunea curățarea întregii suprafețe ocupate (suprafața estimată pentru ansamblul termelor era de cca 25 x 30 m = 750 mp) și documentarea vechii săpături realizate de Valeriu Cheluță Georgescu, pentru care nu existau informații suficiente în arhiva sitului. Săpăturile în termele romane într-un sezon imprevizibil din perspectiva condițiilor meteo ar fi fost doar în măsură să compromită grav edificiul și datele pe care le așteptam.

Aceeași opțiune, în sensul diminuării direcțiilor inițiale ale proiectului, am luat-o după consultarea cu proiectantul în teren (direct cu arh. Ioan Aurel Botez, coordonatorul echipei) pentru curtea J și verificările stratigrafice pe latura dinspre Dunăre a cetății. Caracteristicile locale evidențiate după curățare pentru curtea sau zidul de sprijin/ de terasare notat convențional cu litera J au arătat că asizele mari de piatră fasonată din paramentul exterior al zidului fuseseră dispuse în antichitate direct pe o umplutură de lut, fără o substrucție mai elaborată. Această constatare ar fi condus din perspectivă inginerescă la complicate lucrări de subzidire, după curățarea deplină a întregii structuri (lungă de cca 16.50 m), care ar fi solicitat, poate, noi rezolvări de ordin tehnic, ascunse înaintea săpăturii. Problemele erau amplificate și de presiunea terasei superioare, încă insuficient cercetate, asupra zidului etc. S-a luat, în consecință, decizia la fața locului, prin acord cu proiectantul și constructorul, de a nu mai realiza această parte a proiectului, din grijă pentru monument și pentru securitatea lucrărilor. Această decizie a antrenat și abandonarea unui ultim punct ce viza cele câteva secțiuni/ suprafețe solicitate inițial necesare pentru lămurirea relațiilor logice și cronologice între curtea J și traseul castellum-ului târziu, plasat în plan pentru moment doar ipotetic, respectiv clădirea de plan basilical cu absidă (principia) din sectorul VII intra muros al cetății.

Între documentațiile pe care am considerat de datoria noastră să le includem în acest raport general pentru Cronica cercetărilor arheologice – campania 2015, nu au fost încă avizate de către CNA (ca urmare a neîndeplinirii de către parteneri a unora dintre condițiile de realizare a proiectului de restaurare – vezi

---

motivația mai jos), deși documentațiile voluminoase de arheologie sunt întocmite, următoarele puncte: 1. Zidul de incintă medio-bizantin de pe curtile C-D și E ale cetății; 2. Curtina G, spațiul intra muros între turnul nr. 6 și poarta principală a cetății; 3. Curtina C, spațiul intra muros; 4. Biserica romano-bizantină din colțul de N al cetății (raportul nr. 2, corespunzător perioadei august/septembrie 2015); 5. Turnul nr. 8 (dinspre Dunăre), împreună cu curtile I și J.

Motivul pentru care am decis să nu înaintăm spre avizare rapoartele enumerate mai sus se datorează faptului că din documentația intervenției din 2015 asupra monumentului roman și bizantin de la Capidava lipsesc părți esențiale din documentația de arhitectură, în speță numeroase desfășurări de zidărie. Pe acestea le așteptăm pentru arhiva sitului, arhiva MINAC, pentru publicare și pentru că un proiect de asemenea anvergură trebuie să reflecte responsabilitatea și respectul decidenților și al tuturor specialiștilor implicați pentru monumentul în discuție. În acest sens, am notificat atât beneficiarul (CJ Constanța), cât și Ministerul Culturii. Nu am primit încă din partea proiectantului și a arhitectului său în teren (care are, reamintim, de multă vreme, și calitatea de arhitect colaborator al sitului) niciun răspuns oficial la solicitările noastre îndreptățite și în perfect acord cu reglementările legale în vigoare.

La capătul celor de mai sus și a experienței acumulate în cursul acestui an, considerăm că proiecte de asemenea amploare trebuie puse în operă doar după avizarea tehnică încrucișată în CNMI și CNA, că săpătura arheologică preventivă trebuie să fie obligatoriu efectuată și mai precis în stadiul incipient al studiului de fezabilitate (doar o șansă extraordinară a făcut să nu înregistrăm descoperiri excepționale în 2015, de natură a modifica fundamental datele proiectului), că autoritatea locală ar trebui să își ia în mod obligatoriu partener în proiect instituția județeană care administrează situl, care cunoaște și are răspunderea directă a patrimoniului din zonă. Nu în ultimul rând, devine tot mai clară nevoia de a gândi în perspectivă, în sensul creșterii și încurajării profesionale unor noi generații de specialiști ai patrimoniului de zid (arheologi specializați în monumente, arhitecți practicanți sau chiar topografi).

Pentru solidaritatea impresionantă, pentru toate eforturile profesionale și umane trăite împreună în această campanie excepțională la Capidava mulțumesc echipei de arheologi, topografi, biologi și studenți inimoși, fără a-i uita cumva pe oamenii locului, pe lucrători, care au fost alături de specialiști, arătând respect pentru cerințele proiectului și protejarea necondiționată a monumentului.

2015 la Capidava l-am trăit cu atitudinea pozitivă față de un proiect major asumat de autoritatea județeană, permanent ponderată de obligația respectării literei legii și copleșitoarele responsabilități morală și deontologică de a depune toate eforturile pentru a lăsa posterității un monument a cărui imagine ultimă să nu fie alterată de alegerea căii minimului efort cu maximum de beneficii.

Conf.dr. Ioan Carol Opreș, coordonator științific

Universitatea din București

Informații suplimentare online

[Raportul 5572 din cronica.cimec.ro](#)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
